

**Passende beoordeling rivierverruiming Groene
Rivier Pannerden**
Effecten op Kol- en Toendrarietgans

DLG Regio Oost

13 september 2007

Concept rapport

9P7017

A COMPANY OF

ROYAL HASKONING

HASKONING NEDERLAND B.V.
RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

Hoofdweg 490
Postbus 8520
3009 AM Rotterdam
+31 (0)10 286 54 32 Telefoon
 Fax
info@rotterdam.royalhaskoning.com E-mail
www.royalhaskoning.com Internet
Arnhem 09122561 KvK

Documenttitel Passende beoordeling rivierversuiming
 Groene Rivier Pannerden
 Effecten op Kol- en Toendrarietgans
Verkorte documenttitel Passende beoordeling Groene Rivier
 Status Concept rapport
 Datum 13 september 2007
 Projectnaam MER Groene Rivier Pannerden
Projectnummer 9P7017
Opdrachtgever DLG Regio Oost
 Ir. M. H. Doppenberg
Referentie 9P7017/R00001/901451/Rott1

Auteur(s) K. H. Grootjans & A. Hoffmann
Collegiale toets T. van den Broek
Datum/paraaf
Vrijgegeven door E. Bosman
Datum/paraaf

INHOUDSOPGAVE

		Blz.
1	INLEIDING	1
	1.1 Aanleiding	1
	1.2 Doelstelling	1
	1.3 Leeswijzer	1
2	NATUURBESCHERMINGSWET 1998	2
	2.1 Aanwijzingsbesluit en instandhoudingsdoelen	2
	2.2 Habitattoets	3
	2.2.1 Oriëntatiefase	4
	2.2.2 Verslechterings- en verstoringsstoets	4
	2.2.3 Passende beoordeling	4
3	NATURA 2000-GEBIED GELDERSE POORT	5
	3.1 Begrenzing en algemene karakteristieken	5
	3.2 Kernopgaven	6
	3.3 Kwalificerende habitattypen en soorten	6
	3.4 Concept-instandhoudingsdoelen	7
4	VERKENNING HUIDIGE SITUATIE	9
	4.1 Kolgans	9
	4.2 Toendrarietgans	10
5	VOORGENOMEN ACTIVITEIT	12
	5.1 Nut en noodzaak hoogwatergeul	12
	5.2 Voorziene inrichting	12
	5.2.1 Aanlegfase	12
	5.2.2 Maatregelen interimfase	14
	5.2.3 Eindfase	14
	5.2.4 Leefgebied ganzen	14
6	TOETSINGSKADER	15
	6.1 Kader	15
	6.2 Beoordelingscriteria	15
7	EFFECTBEOORDELING	17
	7.1 Referentie projecten in de Gelderse Poort	17
	7.1.1 Klompenwaard	17
	7.1.2 Gendtse waard	17
	7.1.3 Lobberdensche Waard	18
	7.1.4 Bemmelse waard	18
	7.1.5 Millingerwaard	18
	7.2 Overige projecten Ruimte voor de Rivier	18
	7.3 Kolgans	19
	7.3.1 Effecten	19
	7.3.2 Beoordeling	21
	7.4 Toendrarietgans	22

8	ADC-CRITERIA	23
8.1	Alternatieven	23
8.2	Dwingende reden van groot openbaar belang	23
8.3	Compensatie	23
	GERAADPLEEGDE BRONNEN	25

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

De Groene Rivier Pannerden is de naam voor een natuurontwikkelingsproject, waarbij langs de oostoever van het Pannerdens Kanaal een meestromende nevengeul wordt aangelegd. Een project waarbij een uiterwaard met nu productiegrasland wordt omgevormd in nieuwe dynamische en veerkrachtige natuur. Natuur met voor het riviergebied karakteristieke flora en fauna én met een voor ons land uniek biotoop. Stroomafwaarts van de Pannerdense Overlaat, net voorbij het punt waar de Rijn splitst in Waal en Pannerdens Kanaal, ontstaat door het vergraven van de uiterwaard ook ruimte voor een grotere rivierafvoer.

Vanwege de oppervlakte en de omvang van de ontgrondingen heeft de Provincie Gelderland besloten om de procedure van de milieueffectrapportage te doorlopen. Uit het hieruit volgende Milieueffectrapport is gebleken dat met de omvorming effecten op overwinterende vogels, in het bijzonder Kolgans en Toendrarietgans, voorzien zijn (Roubroeks *et al.*, 2007).

1.2 Doelstelling

Deze effecten dienen nader gespecificeerd te worden aangezien het plangebied onderdeel uitmaakt van het Vogelrichtlijngebied Gelderse Poort en genoemde vogelsoorten behoren tot de kenmerkende natuurwaarden van dit gebied. Doel van dit rapport is om de effecten op Kolgans en Toendrarietgans te beschrijven.

1.3 Leeswijzer

Na dit inleidende hoofdstuk wordt kort ingegaan op het wettelijk kader de natuurbeschermingswet 1998. In hoofdstuk 3 wordt het Natura 2000-gebied Gelderse poort besproken. Het voorkomen van Kol- en Toendrarietgans in en rond het plangebied wis in hoofdstuk 4 weergegeven. Hoofdstuk 5 gaat in op de voorgenomen activiteit. Het toetsingskader met bijbehorende criteria is opgenomen in hoofdstuk 6. In hoofdstuk 7 wordt de daadwerkelijke toetsing uitgevoerd, waarna in hoofdstuk 8 de ADC-criteria doorlopen worden.

2 NATUURBESCHERMINGSWET 1998

Op 1 oktober 2005 is de nieuwe Natuurbeschermingswet 1998 in werking getreden. Hiermee zijn ook internationale verplichtingen uit Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en diverse verdragen in de nationale regelgeving verankerd. De Natuurbeschermingswet 1998 biedt de juridische basis voor het Natuurbeleidsplan, de aanwijzing van te beschermen gebieden (Natura 2000) en landschapsgezichten, vergunningverlening, schadevergoeding, toezicht en beroep.

2.1 Aanwijzingsbesluit en instandhoudingsdoelen

Per Natura 2000-gebied is een aanwijzingsbesluit opgesteld waarin is opgenomen voor welke soorten en/ of habitattypen het gebied van belang is. Aan de hand van deze aanwijzingsbesluiten worden instandhoudingsdoelen gedefinieerd. Deze beschrijven per soort en/ of habitatype wat de doelen zijn om de natuurwaarden in een "gunstige staat van instandhouding" te brengen en/ of te behouden. Het gaat hierbij om habitats en soorten waarvoor een gebied op landelijk niveau van bijzonder belang is. In een beheerplan moet vervolgens aangegeven worden hoe deze doelen in ruimte en tijd gerealiseerd worden en wat de beoogde resultaten in samenhang met het bestaande gebruik zijn.

Het aanwijzingsbesluit is voor Natura 2000-gebieden van groot belang, omdat het onder meer het referentiekader biedt voor het beheerplan, de beoordeling van projecten en activiteiten en de vergunningverlening: dit referentiekader wordt gevormd door de instandhoudingsdoelen en de begrenzing van het gebied. In tegenstelling tot de Vogelrichtlijngebieden zijn de Habitatrichtlijngebieden nog niet officieel aangewezen; daarvoor moeten eerst de instandhoudingsdoelen worden vastgesteld. Deze instandhoudingsdoelen – die nu nog de conceptstatus hebben - worden daarna opgenomen in de aanwijzingsbesluiten. Aanwijzingsbesluiten zijn op dit moment alleen nog formeel geregeld voor de gebieden die onder de Vogelrichtlijn begrensd zijn. Aangezien de Natura 2000-gebieden nog niet formeel zijn vastgesteld, wordt in het toetsende deel van dit rapport (hoofdstuk 4 tot en met 8) dan ook gesproken over het Vogelrichtlijngebied.

Om schade aan de natuurwaarden waarvoor Natura 2000-gebieden zijn aangewezen, te voorkomen, bepaalt de wet dat projecten en andere handelingen die de kwaliteit van de habitats kunnen verslechteren of die een verstrend effect kunnen hebben op de soorten, niet mogen plaatsvinden zonder vergunning. Aan de vergunningverlening gaat een toetsing vooraf waarin de effecten voorkomend uit het project in beeld worden gebracht. Het referentiekader hierbij zijn de instandhoudingsdoelen. De instandhoudingsdoelen zoals bedoeld in artikelen 19d en 19f van de Natuurbeschermingswet 1998 beschrijven de doelen voor de instandhouding van leefgebieden, natuurlijke habitats en populaties in het wild levende plant- en diersoorten, zoals vereist door de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Deze natuurwaarden moeten in een gunstige staat van instandhouding gebracht of gehouden worden. Aangezien deze vereisten voor een Natura 2000-gebied in een aanwijzingsbesluit staan, kan op basis van het aanwijzingsbesluit mede het beheer worden gestuurd en kunnen mogelijke schadelijke activiteiten worden beoordeeld.

2.2 Habitattoets

Van nieuwe activiteiten in de vorm van plannen en/ of projecten die in of rondom een Natura 2000-gebied plaatsvinden, moet getoetst worden of deze mogelijk negatieve effecten hebben op de soorten en/ of habitattypen en daarmee ingaan tegen de instandhoudingsdoelen. De habitattoets dient om vast te stellen of, en zo ja, onder welke voorwaarden een menselijke activiteit in en rondom een Natura 2000-gebied kan worden toegelaten. Meer concreet heeft de habitattoets de volgende twee oogmerken:

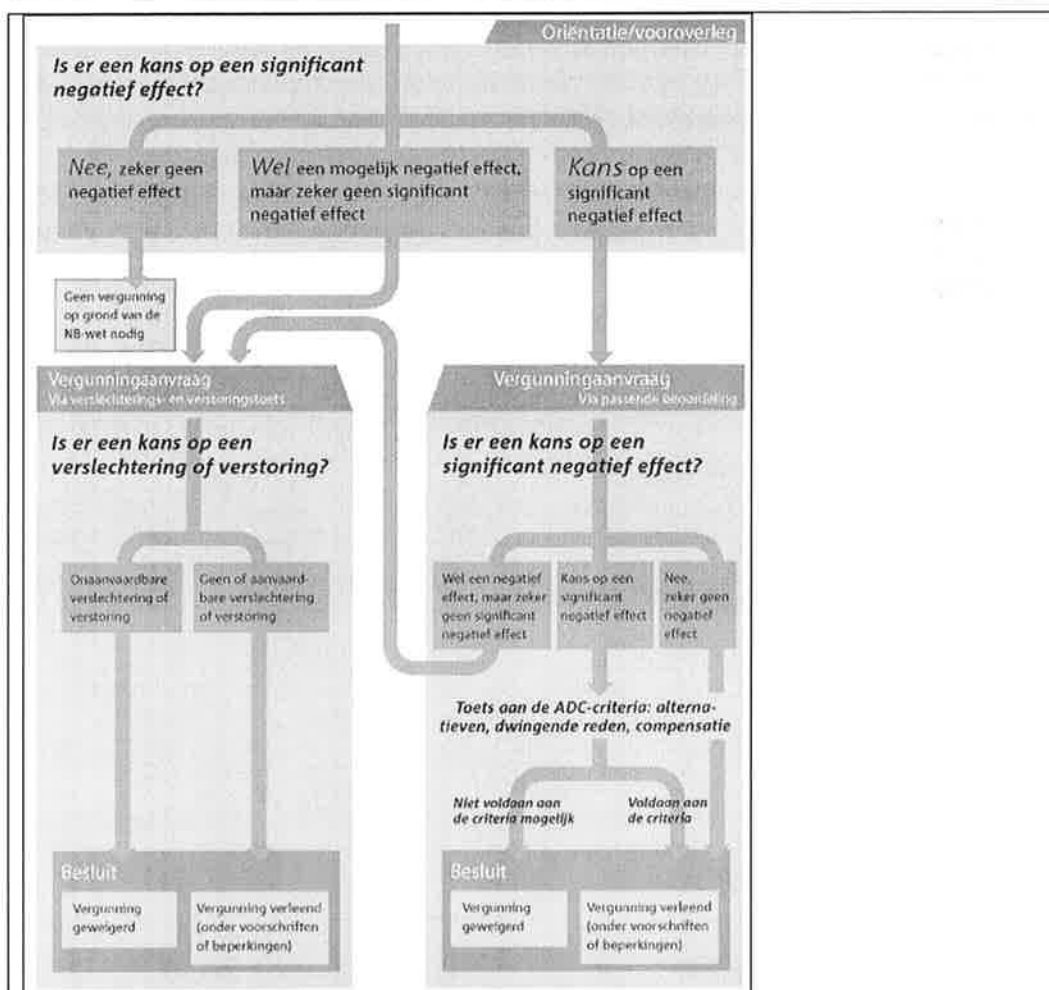
1. Zekerheid bieden dat de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet worden aangetast.
2. Zekerheid bieden dat een verslechtering van de kwaliteit van natuurlijke habitats en habitats van soorten, dan wel verstoring van soorten, niet optreedt.

Een dergelijke habitattoets is onder te verdelen in een drietal fasen:

- Oriëntatiefase en vooroverleg.
- Vergunningverlening via een 'passende beoordeling' en toetsing aan de ADC-criteria (alternatieven, dwingende reden, compensatie).
- Vergunningverlening via een 'verslechterings- en verstoringstoets'.

In onderstaand schema zijn deze fase in hun onderlinge samenhang weergegeven.

Figuur 2.1: Schematisering van de habitattoets (uit: Ministerie van LNV, 2005)

2.2.1 Oriëntatiefase

De eerste stap in de habitattoets betreft de vraag of de voorgenomen activiteit mogelijk negatieve effecten heeft voor de beschermde natuurwaarden. Indien negatieve effecten zijn uit te sluiten, is de habitattoets voltooid en kan het project of plan worden voortgezet. Wanneer negatieve effecten niet zijn uit te sluiten, is voor de voortgang van het project een vergunning noodzakelijk. Bij de vergunningaanvraag moet nagegaan worden of de effecten al dan niet van significant negatieve betekenis zijn voor de gunstige staat van instandhouding van de populatie.

2.2.2 Verslechterings- en verstoringstoets

Indien significante effecten zijn uit te sluiten voldoet een verslechterings- of verstoringstoets. Hierbij wordt nagegaan of de verwachte verslechtering of verstoring gezien de instandhoudingsdoelen aanvaardbaar zijn. Veelal hebben aanvaardbare niet significante effecten betrekking op tijdelijke en/ of kleinschalige ingrepen en wordt (onder bepaalde voorwaarden) een vergunning verleend.

2.2.3 Passende beoordeling

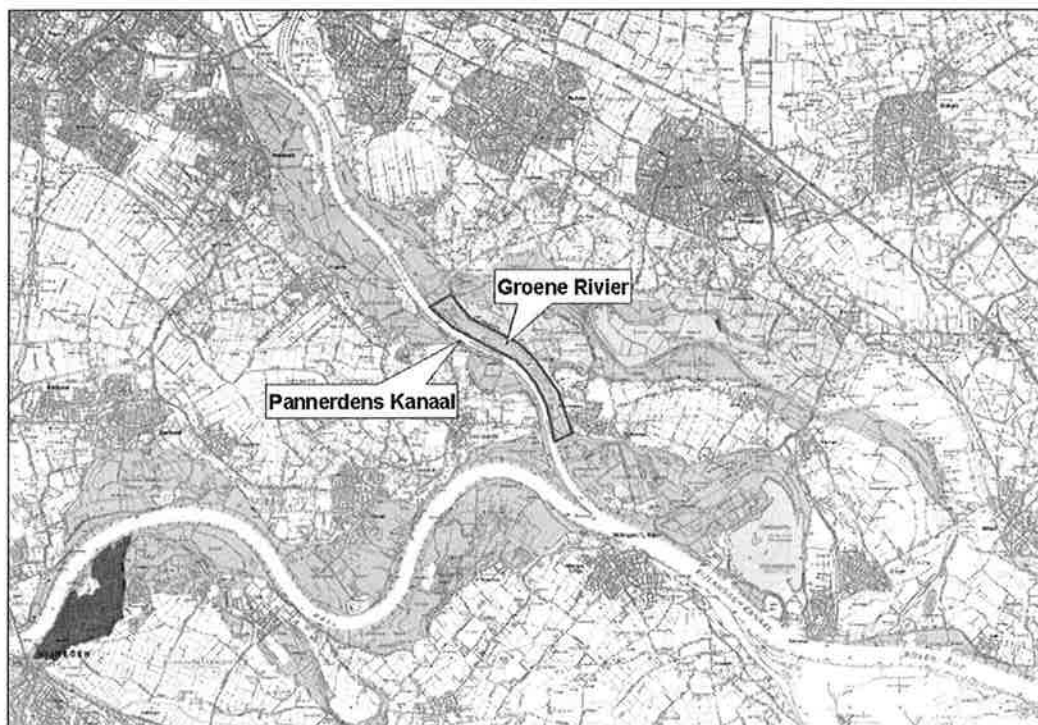
Permanente en grootschalige ingrepen hebben mogelijk wel een significant negatief effect. Een vergunning wordt dan alleen verleend indien voldaan wordt aan drie criteria: er is geen volwaardig alternatief (bijvoorbeeld in de vorm van uitvoering of locatie), het plan of project kent een dwingende reden van groot openbaar belang (bijvoorbeeld veiligheid) en de negatieve effecten worden *vooraf* gecompenseerd (bijvoorbeeld door realisatie van geschikt leefgebied elders).

3 NATURA 2000-GEBIED GELDERSE POORT

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de Gelderse poort als Natura 2000-gebied. Achtereenvolgens komen begrenzing, kwalificerende soorten en habitattypen, kernopgaven van het gebied en (concept-)instandhoudingsdoelen van de afzonderlijke habitattypen en soorten aan bod. Het hoofdstuk is gebaseerd op het Gebiedendocument Natura 2000 gebied 67 – Gelderse Poort van het Ministerie van LNV.

3.1 Begrenzing en algemene karakteristieken

De Gelderse Poort is de naam van een meer dan 6.000 hectare groot rivierenlandschap tussen de Duitse grens en de steden Arnhem en Nijmegen. Het ligt ingeklemd tussen de stuwwallen van Nijmegen en Montferland en omvat de stroomgebieden van de Rijn tussen Tolkamer en Arnhem (Bijlands Kanaal en Pannerdens Kanaal), van de Waal tussen Millingen aan de Rijn en Nijmegen, alsmede van de Oude Rijn tussen Elten (in Duitsland) en het dorpje Loo ten zuidoosten van Arnhem (figuur 3.1).

Figuur 3.1: Begrenzing van het Natura-2000 gebied Gelderse poort. Blauw= Vogelrichtlijngebied; groen=Vogel- en Habitatrichtlijngebied; rood= Vogel- en Habitatrichtlijngebied en Beschermd Natuurmonument (Bron: Ministerie van LNV).

Het laatste gebied wordt vooral gekenmerkt door verlandende stroombeddingen en oude meanders, omgeven door graslanden, akkers en wilgenbos. Het buitendijkse gebied van Rijn en Waal is sterk vergraven voor klei- en zandwinning en bestaat grotendeels uit open water, moerassen, ruigten, wilgenbos en diverse typen grasland, waaronder stroomdalgrasland op hooggelegen stroomruggen, oeverwallen en dijken. Hier bevinden zich gevarieerde natuurgebieden als de Bemmelse Waard en de Millingerwaard (langs de Waal), en de Lobberdense Waard en de Huissense Waarden (langs de Rijn). Het binnendijkse polderlandschap bestaat voornamelijk uit graslanden, akkers, kleine waterlopen, rietlanden en moerasbos.

Van oorsprong is de Gelderse Poort een belangrijk broedgebied voor moerasvogels (Roerdomp, Blauwborst en Grote karekiet) en vogels van natte uiterwaard-graslanden (Porseleinhoen en Kwartelkoning). De betekenis is het afgelopen decennium sterk teruggelopen tengevolge van verdroging in combinatie met vegetatiesuccessie. Ook van grote betekenis als broedgebied voor broedvogels van waterrijke gebieden, al dan niet met opgaand bos (Aalscholver, Dodaars, Zwarte stern, IJsvogel). Belangrijk rust- en foerageergebied voor Aalscholver, Wilde zwaan, Kolgans, Grauwe gans, Slobeend, Nonnetje, Meerkoet en Kievit. Daarnaast van enig belang voor Fuut, Kleine zwaan, Rietgans, Smient, Krakeend, Wintertaling, Pijlstaart, Tafeleend, Visarend, Slechtvalk, Grutto en Wulp. Eén van de belangrijkste gebieden voor Kolgans en Kievit.

3.2 Kernopgaven

Elk Natura 2000-gebied is onderdeel van een Natura 2000-Landschap. Voor elk Landschap zijn kernopgaven geformuleerd waarmee het, evenals de Natura 2000-gebieden, een specifieke bijdrage levert aan de instandhouding van de biodiversiteit. De Gelderse Poort is toegeedeeld aan het Natura 2000-Landschap Rivierenlandschap. De kernopgaven zijn als volgt geformuleerd (in grijs weergegeven opgaven zijn minder / niet relevant):

- **Vochtige alluviale bossen:** Vochtige alluviale bossen (zachthoutoibossen en esseniepenbossen) 91E0_A en 91E0_B uitbreiden mede ten behoeve van Bever.
- **Rietmoeras:** Rietmoeras met de daarbij behorende broedvogels (Roerdomp, Grote karekiet), aangevuld met noordse woelmuis.
- **Grasetende watervogels:** Behoud voldoende slaappleatsen- en foerageerterrein voor ganzen, kleine en wilde zwanen en smienten.
- **Droge graslanden:** Kwaliteitsverbetering en uitbreiding van stroomdalgraslanden 6120, glanshaver- en vossenstaartheoïlanden (glanshaver) 6510_A .

3.3 Kwalificerende habitattypen en soorten

In tabel 3.1 en 3.2 zijn de soorten en habitattypen opgenomen die hebben geleid tot de aanwijzing / aanmelding van de Gelderse Poort als Vogel- en/ of Habitatrichtlijngebied. Uiteraard gelden deze soorten en habitattypen voor de gehele Gelderse poort.

Tabel 3.1: Kwalificerende habitattypen en -soorten voor het Natura 2000-gebied Gelderse Poort in de Natura-2000 database (Ministerie van LNV).

code	Habitatrichtlijnsoort	code	Habitattype
H1014	Nauwe korfslak	H3150	Meren met Krabbenscheer en fonteinkruiden
H1095	Zeeprik	H3270	Slikkige rivieroever
H1099	Rivierprik	H6120	Stroomdalgraslanden
H1102	Elft	H6430	Ruigten en zomen
H1106	Zalm	H6510	Glanshaver- en vossenstaartheoïlanden
H1134	Bittervoorn	H91E0	Vochtige alluviale bossen
H1145	Grote modderkruiper	H91F0	Droge hardhoutoibossen
H1149	Kleine modderkruiper		
H1163	Rivierdonderpad		
H1166	Kamsalamander		
H1318	Meervleermuis		
H1337	Bever		

Tabel 3.2: Kwalificerende Vogelrichtlijnsoorten voor het Natura 2000-gebied Gelderse Poort in de Natura-2000 database (Ministerie van LNV). Soorten die voorgesteld zijn als aanvulling op de database zijn in grijs weergegeven.

code	Niet-broedvogels	code	Broedvogels
A005	Fuut	A004	Dodaars
A037	Kleine zwaan	A391	Aalscholver
A038	Wilde zwaan	A021	Roerdomp
A039	Toedrarietgans	A119	Porseleinhoen
A041	Kolgans	A122	Kwartelkoning
A043	Grauwe gans	A197	Zwarte stern
A050	Smient	A229	IJsvogel
A051	Krakeend	A272	Blauwborst
A052	Wintertaling	A298	Grote karekiet
A054	Pijlstaart	A022	Woudaap
A056	Slobeend	A249	Oeverzwaluw
A059	Tafeleend		
A068	Nonnetje		
A094	Visarend		
A103	Slechtvalk		
A125	Meerkoet		
A142	Kievit		
A156	Grutto		
A160	Wulp		

3.4 Concept-instandhoudingsdoelen

Voor elk van de habitattypen en soorten zijn instandhoudingsdoelen opgesteld. Deze doelen zijn zodanig geformuleerd dat een duurzame instandhouding van habitattypen en soorten gewaarborgd is. In tabel 3.3, 3.4 en 3.5 zijn de instandhoudingsdoelen kort samengevat.

Tabel 3.3: Instandhoudingsdoelen voor habitattypen van het Natura 2000-gebied Gelderse Poort (bron: Ministerie van LNV; > : gewenste toename/verbetering, = : behoud van actuele situatie).

code	Habitatype	Oppervlakte	Kwaliteit
H3150	Meren met Krabbenscheer en fonteinkruiden	=	>
H3270	Slikkige rivieroeveren	=	=
H6120*	Stroomdalgraslanden	>	= / >
H6430_A	Ruigten en zomen (met moesrasspirea)	=	=
H6430_C	Ruigten en zomen (droge bosranden)	=	=
H6510_A*	Glanshaver- en vossenstaarthoilanden	>	= / >
H91E0_A	Vochtige alluviale bossen	>	=
H91F0	Droge hardhoutoibossen	>	>

*Voor H6120 en H6510_A is voor goed ontwikkelde situaties behoud van kwaliteit voldoende.

Te zien is dat voor (meer dan) de helft van de habitattypen en soorten behoud van de huidige oppervlakten en aantallen voldoende is. Voor enkele habitattypen en soorten geldt een verbeterdoelstelling. De actuele aantallen Kolgans, Grauwe gans en Smient zijn zodanig dat een (beperkte) afname ten gunste van de habitattypen Stroomdalgraslanden en/ of Glanshaver- en vossenstaarthoilanden toegestaan is.

Tabel 3.4: Instandhoudingsdoelen voor Habitatrichtlijnsoorten van het Natura 2000-gebied Gelderse Poort (bron: Ministerie van LNV; > : gewenste toename/verbetering, = : behoud van actuele situatie).

code	Soort	Leefgebied	Populatie
H1014	Nauwe korfslak	=	=
H1095	Zeeprik	>	>
H1099	Rivierprik	=	=
H1102	Elft	=	>
H1106	Zalm	=	>
H1134	Bittervoorn	=	=
H1145	Grote modderkruiper	>	>
H1149	Kleine modderkruiper	=	=
H1163	Rivierdonderpad	=	=
H1166	Kamsalamander	=	=
H1318	Meervleermuis	=	=
H1337	Bever	=	>

Tabel 3.5: Instandhoudingsdoelen voor Vogelrichtlijnsoorten van het Natura 2000-gebied Gelderse Poort (bron: Ministerie van LNV; > : gewenste toename/verbetering, = : behoud van actuele situatie).

code	Soort	Leefgebied	Populatie	Minimum aantallen (maandgemiddelden)
A004	Dodaars	=	=	40
A391	Aalscholver	=	=	200 / 1.500 (winter)
A021	Roerdomp	>	>	20
A022	Woudaap	>	>	20
A119	Porseleinhoen	=	=	10
A122	Kwartelkoning	=	=	20
A197	Zwarte stern	>	=	125
A229	IJsvogel	=	=	10
A249	Oeverzwaluw	=	=	400
A272	Blauwborst	=	=	70
A298	Grote karekiet	>	>	40
A005	Fuut	=	=	800
A037	Kleine zwaan	=	=	100
A038	Wilde zwaan	=	=	25
A039	Toedrarietgans	=	=	100
A041	Kolgans	= (<)	= (<)	25.000
A043	Grauwe gans	= (<)	= (<)	8.000
A050	Smient	= (<)	= (<)	17.000
A051	Krakeend	=	=	1.200
A052	Wintertaling	=	=	1.100
A054	Pijlstaart	=	=	130
A056	Slobeend	=	=	400
A059	Tafeleend	>	>	2.000
A068	Nonnetje	=	=	50
A094	Visarend	=	=	-
A103	Slechtvalk	=	=	-
A125	Meerkoet	=	=	10.000
A142	Kievit	=	=	8.000
A156	Grutto	=	=	700
A160	Wulp	=	=	600

4 VERKENNING HUIDIGE SITUATIE

Uit het MER (Roubroeks *et al.*, 2007) is gebleken dat alleen effecten op Kolgans en Toendrarietgans voorzien zijn. Andere natuurwaarden waarvoor de Gelderse Poort als Vogelrichtlijngebied is aangewezen, zoals genoemd in hoofdstuk 3, zijn dan ook niet relevant. In dit hoofdstuk, en bij de effectbeoordeling, wordt dan ook alleen ingegaan op deze twee soorten.

Voor de analyse van de ganzenaantallen is gebruikt gemaakt van telgegevens van SOVON Vogelonderzoek Nederland. SOVON levert drie tabellen: maandgemiddelden, midwintertellingen en seizoensmaxima.

Maandgemiddelden: Deze gegevens presenteren per deelgebied per maand het gemiddeld aantal vogels over de laatste tien jaar. Er is geen beschikking over de achterliggende telgegevens. Een analyse van de trend en een analyse van de gemiddelden voor en na 2000 is met deze gegevens niet mogelijk. Deze gegevens zijn verder niet gebruikt in deze rapportage.

Midwintertellingen: deze gegevens presenteren de aantallen vogels van de jaarlijkse tellingen. Het gaat hierbij om een eenmalige telling per jaar. Deze gegevens zijn gevoelig voor grote onzekerheden, omdat het moment van tellen en de weersomstandigheden van grote invloed kunnen zijn op de resultaten. Deze gegevens zijn niet verwerkt in de rapportage.

Seizoensmaxima: deze gegevens presenteren per telgebied het maximaal aantal vogels dat binnen een seizoen (september - april) geteld is bij de maandelijkse tellingen. Omdat de gegevens afkomstig zijn van een groot aantal tellingen over een periode van 10 jaar, lenen de gegevens zich goed voor de vergelijkingen die in dit onderzoek zijn uitgevoerd. Daarnaast geven de aantallen een goede indicatie van de draagkracht van het gebied.

4.1 Kolgans

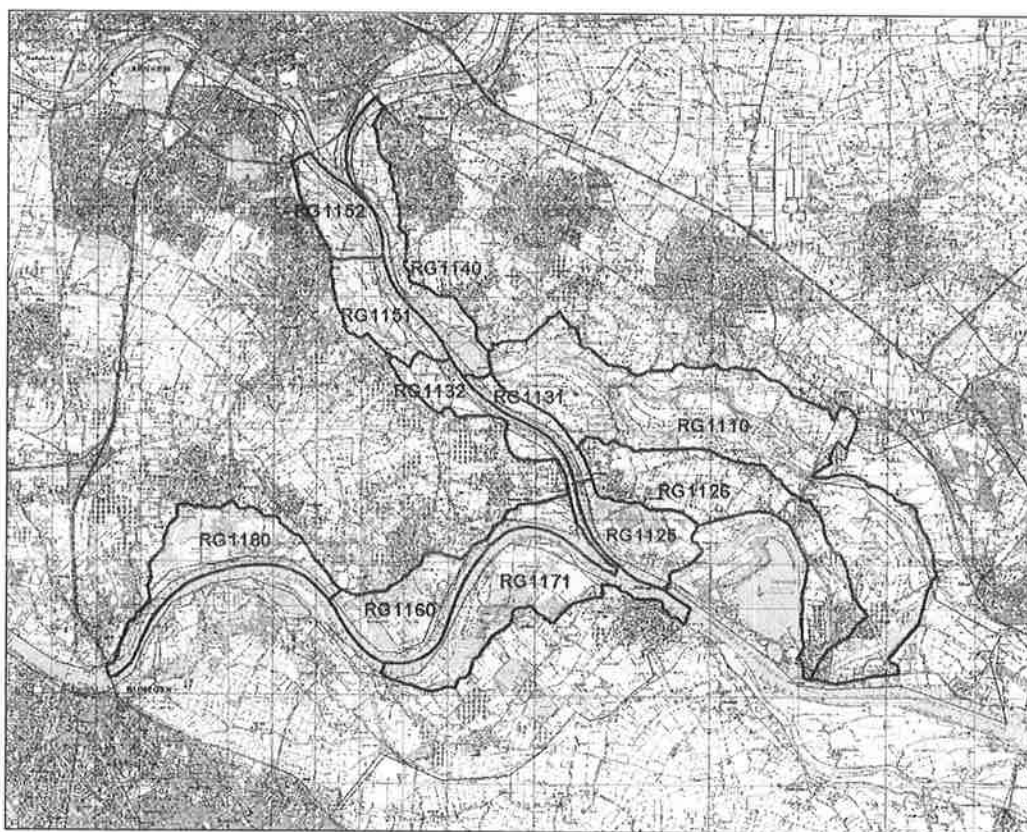
De Kolgans is een vogelsoort die in het winterhalfjaar in grote aantallen in Nederland overwintert. De aantallen nemen elke winter nog steeds toe. Binnen de Gelderse Poort vertoont de Kolgans echter een dalende trend (SOVON & CBS, 2005).

Deze trend is niet in overeenstemming met de landelijke trend. Mogelijk oorzaak kan zijn dat het gebied "vol" is. De draagkracht van het gebied is bereikt, er kunnen geen ganzen meer bij. Door de verschillende natuurontwikkelingsprojecten wordt het areaal foerageergebied kleiner, waardoor er een dalende trend opgetreden is. Het is niet duidelijk of de ganzen die uit de Gelderse Poort verdwenen zijn in de nabijheid van het gebied verblijven (bijvoorbeeld in Duitsland of in de Polders waar geen telgegevens van bekend zijn).

In tabel 4.1 staan de seizoensmaxima van getelde Kolganzen in en rond het plangebied weergegeven. De verklaring van de in de tabel genoemde gebiedscode is te vinden in figuur 4.1. Het plangebied heeft beslaat gebied RG1131. Te zien is dat de absolute aantallen van Kolgans de afgelopen jaren redelijk stabiel zijn. Door eerder genoemde dalende trend is het relatieve aandeel van het plangebied echter toegenomen.

**Tabel 4.1: Seizoensmaxima van Kolgans in de afgelopen 10 jaar (bron: vogeltelgegevens SOVON).
Voor een verklaring van de gebiedscodes zie figuur 4.1.**

Gebiedscode	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04	04/05	05/06
RG1110	9160	25334	17233	3200	10053	10727	6700	7600	5850	5017
RG1125	10070	4263	1404	287	3600	1105	2370	2100	2536	1896
RG1126	665	1500	950	1129	850	40	620	1100	1200	1220
RG1131	286	10154	1762	6082	3775	4873	4511	3580	4073	4120
RG1132	1773	1000	7200	1545	9080	526	8010	1014	2045	1664
RG1140	3532	7304	2955	4930	10250	4035	4175	5132	5975	2857
RG1151	1205	2500	70	600	1220	5000	4076	2114	805	1650
RG1152	11	5	50	4	4230	4318	2300	350	260	600
RG1160	4318	6488	7157	3215	1178	10485	1467	3313	3515	3010
RG1171	6510	13626	20926	27500	7210	8400	7267	8530	1880	3250
RG1180	15022	10430	9357	10495	7468	9806	3070	4981	4201	4280
alle gebieden	52552	82604	69064	58987	58914	59315	44566	39814	32340	29564
aandeel plangebied (%)	0,5	12,3	2,6	10,3	6,4	8,2	10,1	9,0	12,6	13,9

Figuur 4.1: De ligging van de watervogeltelgebieden.

4.2 Toendrarietgans

Na aanvankelijk een dalende trend te hebben, neemt het aantal Toendrarietganzen (*Anser serrirostris*) in Nederland sterk toe. Met name in het noordelijk deel van

Nederland is deze toename duidelijk tot een gemiddeld maximum van 83.000 individuen over de periode 1985–2003 (Van Roomen *et al.*, 2004). De trend over de laatste 10 jaar (1992-2003) wordt door Van Roomen *et al.* (2004) gekwalificeerd als een toename (SOVON & CBS, 2005).

De Gelderse Poort behoort niet tot de belangrijkste gebieden voor deze soort binnen Nederland. De aantallen zijn sinds het begin van de jaren '80 van de vorige eeuw zeer sterk afgenomen. Sinds halverwege de jaren '90 komt de Toendrarietgans nauwelijks meer voor in de Gelderse poort (Van Winden *et al.*, 2005). In de laatste vijf winters is de soort in het plangebied nagenoeg verdwenen (SOVON & CBS, 2005).

De Rijnwaardense uiterwaarden (waarbinnen het plangebied is gelegen) als deelgebied van de Gelderse Poort is voor deze soort nauwelijks van belang: de seizoensmaxima schommelen binnen het plangebied al jaren rond 0. In tabel 4.2 staan de seizoensmaxima van getelde Toendrarietganzen weergegeven. De verklaring van de in de tabel genoemde gebiedscodes is te vinden in figuur 4.3. Het plangebied heeft gebiedscode RG1131.

Tabel 4.2: Seizoensmaxima van Toendrarietgans in de afgelopen 10 jaar (bron: vogelgegevens SOVON).

Gebiedscode	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04	04/05	05/06
RG1110	1360	206	122	19	6	80	23	46	0	550
RG1125	0	0	1	0	50	0	6	13	0	0
RG1126	87	231	214	75	45	0	2	90	0	0
RG1131	0	1	0	65	22	0	0	1	0	0
RG1132	0	0	700	1	0	0	0	0	0	0
RG1140	14	21	450	2	10	0	51	23	2	0
RG1151	300	4	0	0	0	6	0	0	1	13
RG1152	0	4	0	7	4	105	70	0	0	0
RG1160	38	0	0	0	0	50	0	0	21	0
RG1171	300	118	940	281	55	35	751	145	509	455
RG1180	35	6	0	0	0	1	0	0	0	4
alle gebieden	2134	591	2427	450	192	277	903	318	533	1022
aandeel plangebied (%)	0,0	0,2	0,0	14,4	11,5	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0

5 VOORGENOMEN ACTIVITEIT

5.1 Nut en noodzaak hoogwatergeul

Het Inrichtingsplan voor de Groene Rivier (Vista, 2001) is erop gericht om een voldoende rivierkundige taakstelling én een zo dynamisch mogelijke natuurontwikkeling te bereiken binnen de beperkte fysieke ruimte, die daarvoor tussen de Leikade en de parallel daaraan lopende Galgendaalse Dijk aanwezig is.

De maatregelen uit het Inrichtingsplan hebben een dubbele doelstelling: het handhaven van de veiligheid en het ontwikkelen van riviergebonden natuur. De tweede doelstelling staat centraal. Bij het ontwerp van de maatregelen is zoveel mogelijk rekening gehouden met de landschappelijke en cultuurhistorische waarden en met de gebruikers in het projectgebied en de directe omgeving.

Natuurdoelstelling

De natuurdoelstelling voor het project is het behalen van de maximale ruimte voor zo dynamisch mogelijke aan de rivier gekoppelde natuur. Het ontwerp in het inrichtingsplan heeft zich gericht op de ontwikkeling van een open landschapstype, waarbij zich minimaal 20 dagen per jaar overstroming voordoet met de daaraan gekoppelde natuurdoeltypes.

Rivierkundige doelstelling

De doelstelling van het inrichtingsplan Rijnwaardense Uiterwaarden was meer ruimte voor water en natuur. Het project is opgenomen als autonome ontwikkeling binnen de Planologische Kernbeslissing Ruimte voor de Rivier. De rivierkundige taakstelling van het project is het verruimen van het winterbed in het totale projectgebied dusdanig dat daardoor een waterstandsverlaging van 11 cm wordt bereikt bij een maatgevende afvoer van 16.000 m³/s. Door het verlagen van de waterstand kan er meer water worden geborgen in de rivier en uiterwaarden, waardoor bij piekafvoer minder risico is op overstromingen. Voor het project Groene Rivier Pannerden is geen afzonderlijke taakstelling vastgesteld, wel dient bij dit project te worden bijgedragen aan de rivierkundige doelstelling voor het hele project.

5.2 Voorziene inrichting

Fasering

Bij de realisatie van het project Groene Rivier Pannerden wordt een onderscheid gemaakt in de volgende fasen: de aanlegfase (circa 0 tot 5 jaar), de interimfase (tot 2015) en de eindfase (na 2015). Met aanlegfase wordt de periode bedoeld waarbinnen de geplande maatregelen in de Groene Rivier worden gerealiseerd. De interimfase is de fase waarbij de maatregelen in het projectgebied zijn gerealiseerd maar de overige projecten in kader van het inrichtingsplan Rijnwaarden nog niet zijn gerealiseerd. De eindfase is de fase waarna alle maatregelen zijn gerealiseerd.

5.2.1 Aanlegfase

Nevengeul

In het projectgebied, tussen de Galgendaalsedijk en de Leikade wordt een meestromende nevengeul gerealiseerd. De grootte van de nevengeul is begrensd door de breedte van het projectgebied. Op die locaties waar meer plek is heeft de nevengeul

breedere en flauwere oevers. Op het diepste punt heeft de nevengeul een diepte van circa 6 m+NAP. Het maaiveld bedraagt circa 10 à 11 m+NAP, dit betekent een ontgraving van circa 4 à 5 meters. In het noordelijke projectgebied ligt een hoofdgasleiding, de nevengeul kan daarom niet verder worden verlegd in noordelijke richting.

Instroomopening

In de leikade westelijk van de Overlaat wordt een instroomopening gerealiseerd door de aanleg van een duikerconstructie (voor ligging zie figuur 3-1). Deze robuuste duiker heeft een breedte van circa 6 meter. De duiker heeft een lengte van circa 58 meter en een hoogte van circa 6 meter. In het technisch onderbouwingsdocument is de duiker vormgegevens als een damwand met daarboven op een constructie afgedekt met asfalt van de weg. De capaciteit van de inlaat is gebaseerd op debiet van maximaal 4,5 % bij een geulvullende waterstand in de nevengeul (afvoer van 3.910 m³/s bij Lobith).

Ook de aftakking van de rivier is onderdeel van de instroomopening. Deze zal verdedigd moeten worden om erosie te voorkomen. De detaillering van de verdediging vindt plaats in de volgende fase van het project.

Zandvang

Achter de instroomopening wordt een zandvang aangelegd tot een diepte van circa 4 m+NAP, maximaal circa 7 meter beneden het maaiveld. De zandvang in het inrichtingsplan (zie pagina 20) heeft een breedte van circa 100 meter en een lengte van circa 200 meter.

De zandvang is zo gedimensioneerd dat deze bij een gemiddelde rivierstand het sediment doet neerslaan naar de bodem van de zandvang, waardoor voorkomen wordt dat de nevengeul dichtslibt. Bij hoogwater zal deze zandvang het zandige materiaal opvangen.

De lengte van de zandvang is berekend op basis van de valsnelheid van zand (0,5 - 1 cm/s), de lokale stroomsnelheid bij en in duiker (0,5 - 1 m/s) en de waterdiepte (4 - 6 m) bij lage afvoeren. De vallengte van het zand bedraagt dan enkele honderden meters. De breedte bedraagt circa 2 tot 3 de breedte van de geul.

Uitstroomopening

De uitstroomopening is dusdanig gedimensioneerd dat de gemiddelde stromingssnelheid ter plaatse circa een halve meter per seconde zal bedragen zodat de vissen via deze opening in de nevengeul kunnen zwemmen. De taluds van de uitstroomopening worden voorzien van een bestorting zodat deze stabiel is.

Hoogwatervluchtplaats (HVP)

Rondom het veereiland in de luwte van de bij hoogwater meestromende rivier, grenzend aan de leikade, is een hoogwatervluchtplaats gepland voor dieren nodig voor het beheer, reeën, kleinwild en amfibieën. De HVP's worden aangelegd tot een hoogte van 14,8 m+NAP, dat wil zeggen een halve meter boven de gemiddelde hoogwaterstand (tussen 1/10 en 1/25) en beslaan dan ongeveer 7 ha.

5.2.2 Maatregelen interimfase

Kandiadijk

In de interimfase is de Groene Rivier reeds gerealiseerd maar zijn de overige projecten in het kader van Ruimte Van de Rivier nog niet gerealiseerd. In deze fase is het ongewenst dat de Groene Rivier teveel water naar de noordelijke Rijntakken trekt. De zomerkade bij Kandia wordt in de eindfase verlaagd en/of verwijderd.

Tijdelijke verruiging

Een mogelijkheid om te voorkomen dat tijdens de interimfase te veel rivierwater door het projectgebied stroomt, is het toestaan van een tijdelijke verruiging van het landschap. In de eindfase kan deze tijdelijke verruiging ongedaan gemaakt worden door het kappen van de ontstane bosopslag. Deze maatregel wordt niet acceptabel geacht omdat na realisatie van de Groene Rivier de natuurontwikkeling op gang dient te komen. Als de bosopslag na verloop van tijd weer dient te worden verwijderd is dit een onacceptabele verstoring van het dan ontstane evenwicht. Ook uit oogpunt van rivierbeheer is dit een moeilijk te beheersen sturingsmiddel. Het heeft daarom de voorkeur om direct na de realisatie van een deelgebied het beheer van dit deel gebied in gang te zetten.

Tijdelijke depots

Ook met tijdelijke gronddepots kan voorkomen worden dat in de interim-fase te veel rivierwater door het projectgebied stroomt.

5.2.3 Eindfase

Pannerdensche Overlaat

Na afronding van het project dient de Pannerdensche Overlaat te worden verlaagd tot circa 13,5 m+NAP. Deze verlaging vindt plaats na afloop van de interim-fase om te voorkomen dat te veel rivierwater in het projectgebied stroomt. Het moment van het verlagen van de overlaat is afhankelijk van de voortgang van de overige rivierverruimingsprojecten die worden uitgevoerd.

5.2.4 Leefgebied ganzen

Binnen het Vogelrichtlijngebied de Gelderse Poort (circa 5.500 ha) wordt een oppervlak van circa 4.800 ha als begraasbaar voor ganzen (smienten en zwanen) ingeschat. Het plangebied is 111 ha groot; gelijk aan 2,3 % van het begraasbaar oppervlak binnen de Gelderse Poort. In de huidige situatie zijn deze hectaren in principe alle begraasbaar. Zoals uit paragraaf 4.1 bleek, is het belang van het plangebied voor Kolgans groot. Op deze 2,3% foerageert de laatste jaren rond de 10% van het aantal; Kolgansen in de Gelderse Poort.

Na het graven van de Pannerdense Strang resteren er nog 70 ha en betreft de afname van het totale oppervlak foerageergebied 0,8 %. Veel van de resterende 70 ha worden omgevormd naar natuurdoeltypen die minder geschikt zijn als foerageergebied. Bij benadering resteert er na uitvoering 30 ha potentieel begraasbaar oppervlak. Middels aangepast beheer (zie ook paragraaf 8.1) wordt dit areaal voor ganzen geschikt gehouden (Roubroeks *et al.*, 2007).

6 TOETSINGSKADER

In hoofdstuk 3 werd al ingegaan op de instandhoudingsdoelstellingen van de natuurwaarden binnen de Gelderse Poort. Deze doelen vormen samen met de doelen uit het vigerend aanwijzingsbesluit van de Vogelrichtlijn de basis voor het gebruikte toetsingskader. In paragraaf 6.1 wordt dit nader uitgewerkt. Paragraaf 6.2 beschrijft vervolgens de criteria op basis waarvan bepaald wordt of de effecten significant zijn.

6.1 Kader

In paragraaf 3.3 is ingegaan op de concept-instandhoudingsdoelen van het Gebiedendocument Natura 2000 gebied 67 – Gelderse Poort (zie ook kader). Bij de effectbeoordeling wordt getoetst aan deze concept-instandhoudingsdoelstellingen. Er vindt dus een beoordeling van effecten op oppervlak leefgebied en op aantallen plaats. De effecten van de voorgenomen activiteit worden hierbij op drie niveaus beoordeeld:

- Lokaal: effecten in het plangebied
- Gelderse Poort: effecten in het Vogelrichtlijngebied Gelderse Poort
- Regionaal: effecten in de regio Rivierengebied

Aanvullend worden ook cumulatieve effecten in de toetsing meegenomen. In andere gebieden van de Gelderse Poort spelen immers vergelijkbare ontwikkelingen. Mogelijk leiden de ontwikkelingen in het plangebied in combinatie met effecten van deze gebieden tot significante effecten op de genoemde soorten.

Kolgans

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied als bijdrage aan behoud populatie regio Rivierengebied van tenminste 25.000 vogels (maandgemiddelde), (beperkte) achteruitgang ten gunste van habitatype 6120 stroomdalgraslanden of habitatype 6510 glanshaver- en vossenstaartheuvels is toegestaan.

Toelichting: Aantallen kolganzen zijn van nationale en internationale betekenis. Sinds begin jaren tachtig zijn aantallen sterk toegenomen, na 1995 afvlakkend. Handhaving van de huidige situatie is voldoende, want de landelijke staat van instandhouding is gunstig.

Toendrarietgans

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied als bijdrage aan behoud populatie regio Rivierengebied van tenminste 100 vogels (maandgemiddelde).

Toelichting: Aantallen toendrarietganzen zijn niet (meer) van nationale of internationale betekenis. Vooral in de jaren tachtig zijn aantallen sterk afgenomen. Handhaving van de huidige situatie in de regio is voldoende, want de landelijke staat van instandhouding is gunstig.

6.2 Beoordelingscriteria

Bij de effectbeoordeling moet vastgesteld worden of de negatieve effecten significant zijn. Een norm hiervoor is echter nergens vastgesteld. De gedachte hierachter is dat de ingrijpendheid (dus de significantie) van een negatief effect sterk afhankelijk is van een groot aantal factoren. Enerzijds hebben deze betrekking op de ingreep: locatie,

tijdsspanne, grootschaligheid etc. Anderzijds spelen specifieke kenmerken van de aangetaste natuurwaarden hierbij een belangrijke rol zoals mate van zeldzaamheid (lokaal, regionaal, landelijk dan wel Europees), migratie- / dispersievermogen (voor flora en fauna), maakbaarheid (voor habitattypen: eenvoudig te ontwikkelen, dus te compenseren; of sterk afhankelijk van zeer specifieke milieuomstandigheden) etc.

In deze toetsing wordt een significantiedrempel van 5% op het niveau van het gehele Vogelrichtlijngebied gehanteerd. Dit betekent dat gesproken wordt van een significant effect wanneer de voorgenomen activiteit leidt tot een afname van meer dan 5% van beschikbaar leefgebied óf aantallen ganzen. Uitgangspunt is wel dat omvang en kwaliteit van het leefgebied als bijdrage aan de populatie in de regio Rivierengebied van tenminste 25.000 vogels (maandgemiddelde) gewaarborgd zijn. Hierbij gelden de volgende overwegingen:

- Een (beperkte) achteruitgang van het areaal en kwaliteit van het leefgebied mag optreden ten gunste van de ontwikkeling van Stroomdalgraslanden en Glanshaver- en vossenstaartvegetaties (Ministerie van LNV). De realisatie van deze habitattypen is expliciet in het inrichtingsplan opgenomen.
- De landelijke staat van instandhouding van Kol- en Toendrarietgans is gunstig (Ministerie van LNV).
- Uit ervaring in Gelderland is gebleken dat de aanwijzing van ganzenopvanggebieden een goede maatregel is om kwaliteit en kwantiteit van leef(foerageer)gebied te behouden (mond. med. J.W. van der Vegte Provincie Gelderland). Compensatie is daarmee relatief eenvoudig te realiseren.

7 EFFECTBEOORDELING

In dit hoofdstuk wordt een inschatting gemaakt van de effecten van de nieuwe inrichting op de habitattypen en soorten in het plangebied. Aangezien in het afgelopen decennium vergelijkbare projecten hebben gespeeld, worden deze projecten beschouwd en als referentie voor de Groene Rivier gezien. Tevens zijn de effecten van deze en nog uit te voeren rivierverruimingsprojecten (mogelijk) relevant bij de noodzakelijke cumulatievebeschouwing.

7.1 Referentie projecten in de Gelderse Poort

In deze paragraaf wordt ingegaan op vergelijkbare projecten in de enkele gebieden in de Gelderse Poort. De rivierverruimingsprojecten die hier rond 2000 hebben plaatsgevonden hebben eenzelfde doel (naast rivierverruiming ook natuurontwikkeling) en uitwerking (vergraven van agrarisch grasland tot riviergebonden natuur met nevengeul) als die in het plangebied. Tevens liggen de gebieden in de nabije omgeving van het plangebied.

In hoofdstuk 4 werd al opgemerkt dat deze, en andere, rivierverruimingsprojecten in de Gelderse Poort geleid hebben tot effecten op het aantal Kolganzen. Aangezien ondergenoemde projecten overeenkomen met die in het plangebied, komen de effecten ervan wellicht ook overeen. Aard en omvang van deze effecten worden dan ook als referentie gebruikt bij de effectbeoordeling van de voorgenomen activiteiten in het plangebied.

7.1.1 Klompenwaard

De Klompenwaard (75 ha) is een uiterwaard gelegen aan de Waal, vlakbij het punt waar het Pannerdensch kanaal uitmondt in de Waal. Vanaf 1999 is de Klompenwaard gestaag van een uitgestrekt landbouwgebied in een schitterend natuurgebied veranderd. Tussen 1999 en 2002 is een meestromende nevengeul en een waterhoudende geul gegraven.

Het gebied bestond voor de inrichting geheel uit grasland. Hiervan is ruim 30 ha zodanig ingericht dat het permanent ongeschikt is als foerageergebied voor ganzen (geul, bos, moeras). Ruim 40 ha is ingericht als blijvend grasland. Op dit moment is dit zo ruig geworden dat het gehele gebied ongeschikt is voor ganzen. Naar verwachting zal de ruigte in de loop van de jaren afnemen (kan versneld bij aangepast beheer) waardoor het weer wat geschikter kan worden voor overwinterende ganzen. In de huidige situatie is het gehele gebied echter ongeschikt als foerageergebied.

7.1.2 Gendtse waard

De omvang van de Gendtse waard is in totaal ca. 265 ha excl bebouwing. Hiervan is ca 65 ha bestaande natuur, ongeschikt als foerageergebied voor ganzen. Een groot deel hiervan is in de huidige situatie min of meer geschikt als foerageergebied. Volgens het gebiedsplan zal hiervan ca. 115 ha een zodanige inrichting krijgen dat dit voorgoed ongeschikt is als foerageergebied. Ca 85 ha blijft grasland in diverse graden van ruigheid. Net als de Klompenwaard kan dit op termijn weer min of meer geschikt worden als foerageergebied.

7.1.3 Lobberdensche Waard

De Lobberdense Waard is gelegen nabij Pannerden langs de Oude Waal en het Pannerdensch kanaal en bestaat, afgezien van de steenfabrieken met kades en enkele woningen, uit kleiputten, een zandplas, oobos en cultuurland. In de Lobberdensche Waard is een nevengeul aangelegd. De aanleg van de nevengeul is gecombineerd met de winning van beton- en metselzandwinning (IZGP, 2003).

7.1.4 Bemmelse waard

In de Bemmelse waard zijn effecten op ganzen voorkomen doordat akkers omgezet worden in grasland. Het foerageerareaal voor o.a. Kolganzen blijft daardoor gelijk (Lensink et al, 2006). Het effect wordt derhalve als neutraal beoordeeld.

7.1.5 Millingerwaard

De Millingerwaard, gelegen langs de Waal ten oosten van Nijmegen, maakt deel uit van de Gelderse Poort. Het is een natuurontwikkelingsgebied van ongeveer 700 ha groot. In het gebied wisselen zandige rivierduinen met natuurlijk grasland, oude rivierstrangen en ontkleingen met goed ontwikkeld moeras en (hardhout)oobos elkaar af.

7.2 Overige projecten Ruimte voor de Rivier

In deze paragraaf wordt een kort overzicht gegeven van relevante maatregelen (vergraven) die nog uitgevoerd gaan worden binnen het programma Ruimte voor de Rivier en in particuliere initiatieven (Leeuwense en Lobberdensche Waarden door Stichting ARK). Deze projecten zijn vooral van belang voor een goede inschatting van (eventuele) cumulatieve effecten op en rond de Gelderse Poort.

Uiterwaardvergraving De Tollewaard

De Uiterwaardvergraving De Tollewaard is één van de maatregelen die bijdraagt aan het wegwerken van de lokale opstuwing ter hoogte van de brug bij Rhenen. In de uiterwaard is een nevengeul voorzien die aansluit op de Neder-Rijn. Ten behoeve van de aansluiting op de rivier is het nodig kades te verlagen en/of te verwijderen.

Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden

Ter hoogte van Doorwerth op de noordoever van de Neder-Rijn tegenover Driel wordt ruimte voor de rivier gecreëerd door een uiterwaardvergraving in de Doorwerthsche Waarden. Deze maatregel omvat het verwijderen van zomerkades waardoor de natuurlijke verlaging in de uiterwaard vrij komt te liggen en beschikbaar komt voor extra afvoer van water.

Uiterwaardvergraving Huissensche Waarden

De Uiterwaardvergraving Huissensche Waarden omvat het verleggen van de huidige zomerkade in westelijke richting en de aanleg van een grote plas in combinatie met zandwinning. Verder worden verschillende zomerkades verlaagd en/of doorlatend gemaakt en vindt in een deel van het gebied uiterwaardverlaging plaats.

Uiterwaardvergraving Meinerswijk

Ter plaatse van Meinerswijk bij Arnhem is voor een correcte verdeling van het rivierwater over Neder-Rijn en IJssel bij het splitsingspunt IJsselkop een geringe

uiterwaardvergraving nodig. Deze vergraving zorgt ervoor dat er vanaf de IJsselkop meer water naar de Neder-Rijn stroomt.

Uiterwaardvergraving Middelwaard

Bij de brug bij Rhenen bevindt zich een flessenhals in de Neder-Rijn. De Uiterwaardvergraving Middelwaard draagt bij aan het wegwerken van deze lokale opstuwung. De maatregel omvat de aanleg van een nevengeul ten oosten van de brug waarmee de provinciale weg Ochten Veenendaal de rivier kruist.

Vianen-Hagestein

De Lek heeft ter hoogte van Vianen weinig ruimte voor het afvoeren van grote hoeveelheden rivierwater. Daarom zijn ingrepen voorzien in de Honswijkerwaarden, aan en op het stuweiland Hagestein, in de Hagesteinse Uiterwaard en de Heerenwaard. Een van die ingrepen is het verwijderen van een deel van de zomerkade in de Hagesteinse Uiterwaard.

Uiterwaardvergraving Gendtsche Polder

De uiterwaard de Gendtsche Polder wordt voor een deel afgegraven en er wordt een nevengeul aangelegd. De uiterwaard krijgt de hoofdfunctie natuur.

Uiterwaardvergraving Drutense Waarden Oost en West

De uiterwaard de Drutense waarden wordt voor een deel afgegraven en er wordt een nevengeul aangelegd. Het bestaande bedrijventerrein blijft behouden. De uiterwaard krijgt de hoofdfunctie natuur. Door deze maatregel hoeven mogelijk minder kribben op de Waal te worden verlaagd.

Uiterwaardvergraving Millingerwaard

Vergraving uiterwaard en aanleg nevengeul in combinatie met commerciële delfstoffenwinning (klei). Voor een juiste verdeling van het rivierwater over Waal en Pannerdensch Kanaal is daarnaast in de Millingerwaard naast de uitvoering van een al lopend project (een uiterwaardvergraving) een extra maatregel nodig. Door de uiterwaard extra te vergraven, kan de benodigde waterstanddaling worden bereikt.

Leeuwense Waard

Sinds 1994 worden in de Leeuwense Waard oude, dichtgeslibde zijgeulen van de Waal uitgegraven zodat het water weer vrij spel krijgt. De vrijgekomen klei dient voor dijkverbetering en baksteenfabricage.

7.3 Kolgans

7.3.1 Effecten

Areaal leefgebied

De voorgenomen inrichting van het plangebied heeft geen invloed op de functie als rustgebied. Ganzen slapen op luw en beschut open water. Het plangebied heeft deze functie in de huidige situatie niet. De aan te leggen nevelgeul stroomt mee met de hoofdrijver, waardoor de geul niet geschikt zal zijn als slaapplek voor ganzen. Slaapplek in de buurt van het plangebied zijn de plassen in het zuidelijke deel van de Loowaard, De Jezuitenwaai, Oude Rijn, Kaliwaal (Ooijpolder), Gendtse Waard en De Bijland. Het voorgenomen initiatief heeft geen invloed op de rol van deze gebieden voor de ganzen.

Op het areaal foerageergebied zijn wel effecten voorzien. In paragraaf 5.2.4 is aangegeven dat in het plangebied zo'n 30 ha geschikt blijft als ganzenfoerageergebied. Er gaat echter wel een kleine 75 % van het plangebied als foerageergebied verloren. Binnen de Gelderse Poort gaat het daarmee om een afname van 1,7 % van het huidige beschikbare oppervlak.

Aantallen

Voor de berekening van de verwachte aantallen Kolganzen na ontwikkeling van het plangebied is een vergelijking gemaakt met de ontwikkelingen in vergelijkbare natuurontwikkelingsgebieden. Hierbij is de knip gelegd bij het jaar 2000. Rond 2000 zijn de meeste uiterwaardvergravingen, gecombineerd met natuurontwikkeling van start gegaan.

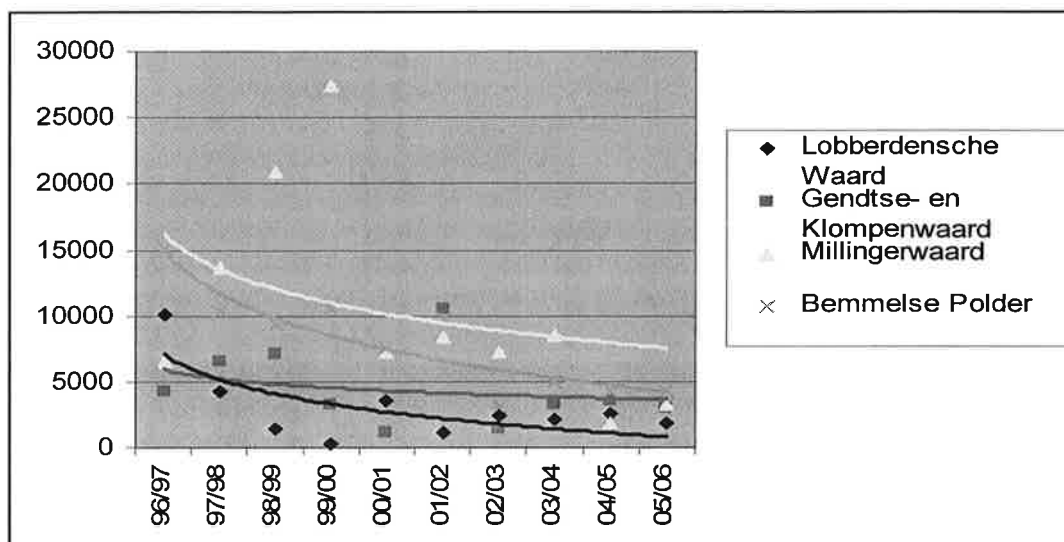
De rivierverruimingsprojecten hebben een (sterk) negatieve invloed op het aantal overwinterende ganzen in een gebied, als gevolg van verlies aan oppervlakte begraaft gebied (creëren nevengeul) en ruiger worden van de vegetatie. Uit tabel 7.1 volgt dat sinds 2000 de aantallen Kolganzen in de Gelderse Poort met 33% zijn teruggelopen. De teruggang wordt vooral veroorzaakt door een teruggang in de gebieden waar natuurontwikkeling heeft plaats gevonden (27-65%). Buiten deze gebieden heeft eveneens een daling (6%) van de aantallen Kolganzen plaatsgevonden.

Tabel 7.1: Aantallen Kolganzen in de natuurontwikkelingsgebieden voor en na uitvoering (bron: vogelgegevens SOVON).

Gebied	gem <2000 (n=4)	gem >2000 (n=6)	Afname (%) aantallen	Afname (%) areaal
Gendtse + Klompenwaard	5294,5	3828,0	27,7	± 60
Lobberdensche Waard	4006,0	2267,8	43,4	
Bemmelse Waard	11326,0	5634,3	50,3	0
Millingerwaard	17140,5	6089,5	64,5	
Gemiddeld			46,5	
Alle gebieden	65801,8	44085,5	33,0	
Alle niet natuurontwikkelingsgebieden	28034,8	26265,8	6,3	

Uit figuur 7.1 blijkt dat de afname van het aantal Kolganzen nog niet gestabiliseerd is. Uiteraard speelt hierbij mee dat de projecten in enkele deelgebieden (bijv. Millingerwaard; zie paragraaf 7.1.4) nog niet zijn afgerond en in de gehele Gelderse Poort nog allerlei andere ontwikkelingen van invloed zijn. Het is dan ook moeilijk aan te geven wat de effecten van de rivierverruimingsprojecten op langere termijn zijn.

Indien aangenomen wordt dat de ontwikkeling in het plangebied dezelfde trend toont als de overige gebieden, zal dat betekenen dat de aantallen Kolganzen ook hier af zullen nemen. Zoals uit tabel 7.1 blijkt, kan de afname sterk variëren en is niet eenduidig te koppelen aan de afname van het areaal foerageergebied en speelt een groot aantal andere factoren een rol (inrichting en beheer voor en na natuurontwikkeling, oppervlak, ligging t.o.v. omliggende relevante functionele gebieden etc.).

Figuur 7.1: Aantallen Kolganzen in de natuurontwikkelingsgebieden (bron: vogeltelgegevens SOVON).

In deze toetsing is ervoor gekozen de grootste afname als referentie te gebruiken aangezien de afname van het aantal Kolganzen in de afgelopen zes jaar nog niet geheel gestabiliseerd is. In de Millingerwaard is de afname het grootst, namelijk 65% in 6 jaar. Dit getal benadert tevens de afname van het oppervlak foerageergebied in het plangebied.

Als dit scenario op het plangebied wordt toegepast, betekent dit dat ook hier de aantallen in 6 jaar met 65% zullen afnemen. De laatste teljaren schommelen de aantallen rond de 4000. Na 6 jaar zal dit aantal dan afgenomen zijn tot zo'n 1400 exemplaren. De geschatte maximale afname van 2600 Kolganzen in het plangebied betekent een afname van 5,8% van het gemiddelde aantal ganzen in de gehele Gelderse Poort in de periode na 2000. De afname op het niveau van de regio Rivierengebied is moeilijk te duiden aangezien hier geen eenduidige aantallen van bekend zijn.

7.3.2 Beoordeling

De afname van 75 % van het areaal aan foerageergebied in het plangebied betekent een afname van 1,7 % in de Gelderse Poort. Conform de beoordelingscriteria in paragraaf 6.2 leidt dit niet tot een significant effect op het oppervlak leefgebied.

In paragraaf 5.2.4 werd echter al geconstateerd dat het plangebied wel relatief belangrijk is. Het percentage waarmee de aantallen ganzen afneemt, is dan ook veel groter dan op basis van het areaal alleen te concluderen is, namelijk 5,8%. Conform de beoordelingscriteria uit paragraaf 6.2 treedt hiermee op het niveau van het Vogelrichtlijngebied een significant effect op.

Zoals gemeld, is hierbij van de grootste verwachte afname op basis van aantalsontwikkelingen in de Millingerwaard gebruik gemaakt. De daadwerkelijke afname kan dus beperkter zijn. Mogelijk (bijvoorbeeld bij het hanteren van een gemiddelde afname van 47% i.p.v. 65%) leidt dit tot een regionale afname van (net) minder dan 5%.

Wanneer andere projecten in het kader van de cumulatieve beschouwing meegenomen worden, zijn significante effecten echter zeer waarschijnlijk. Overigens kan de daadwerkelijke afname ook groter zijn, aangezien het areaal foerageergebied met 75% afneemt.

Als aanvullende voorwaarde is het behoud van de populatie in regio Rivierengebied van 25.000 ganzen gesteld. Momenteel komen in deze regio binnen de Vogelrichtlijngebieden Gelderse Poort, Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Waal en Uiterwaarden Neder-Rijn in totaal zo'n 35.700 Kolganzen voor (SOVON & CBS, 2005). Het minimum van 25.000 ganzen wordt dan ook ruim gehaald en de bijdrage aan de populatie blijft gewaarborgd.

7.4 Toendrarietgans

De aantallen Toendrarietgans zijn de laatste jaren (nagenoeg) nul. Een beschouwing van de effecten op en beoordeling van deze soort is dan ook niet noodzakelijk.

8 ADC-CRITERIA

Uit het vorige hoofdstuk is gebleken dat significante effecten (naar verwachting) optreden. Een beschouwing van de ADC-criteria is dan ook noodzakelijk. Achtereenvolgens komen in dit hoofdstuk alternatievenafweging, dwingende redenen van groot openbaar belang en compensatie aan de orde.

8.1 Alternatieven

Een noodzakelijke alternatievenafweging heeft reeds in het MER (Roubroeks *et al.*, 2007) plaatsgevonden. Het MER was primair gericht op een verdere detaillering en optimalisatie van de inrichting. Binnen de overeengekomen randvoorwaarden van de rivierbeheerder is hiertoe gezocht naar een zo hoog mogelijke meerwaarde voor de natuur. Optimalisatie van natuur en landschap was daarmee een inherent onderdeel van de verdere uitwerking van het voornemen.

Andere alternatieven die een kleiner effect zullen hebben op de beschermde natuurwaarden van het plangebied zijn niet aanwezig. Het graven van een nevengeul is noodzakelijk om aan de Ruimte voor Rivier-doelstellingen te (kunnen) voldoen. Realisatie van de nevengeul elders, dan wel in een minder versturende periode is niet mogelijk. Omdat de voorkeur gericht is op optimale natuurontwikkeling en samenvalt met het meest milieuvriendelijk alternatief zijn er geen alternatieve inrichtingsschetsen.

Bij de inrichting van het gebied worden al maatregelen getroffen om de effecten op het ganzenfoerageergebied zo klein mogelijk te houden. Tevens is het beheer erop gericht om de vegetatie kort te houden en verruiging tegen te gaan. Er zal een korte grazige vegetatie tot ontwikkeling komen waar ganzen op kunnen foerageren.

8.2 Dwingende reden van groot openbaar belang

Het project Rijnwaardense Uiterwaarden, waarvan de Groene Rivier Pannerden een onderdeel is, is in de Planologische Kern Beslissing Ruimte voor de Rivier opgenomen als zogenaamde autonome ontwikkeling. Dat wil zeggen dat de doorgang van dit project beleidsmatig niet meer behoeft te worden afgewogen.

Met de uitvoering worden twee doelstellingen behaald: grootschalige ontwikkeling van riviergebonden natuur en beperken van overstromingsgevaar (zie ook paragraaf 5.1). In elk geval de laatste valt onder bij wet genoemde dwingende reden van groot openbaar belang, namelijk Openbare veiligheid.

Aanvullend wordt aangedragen dat een beperkte achteruitgang van het areaal en kwaliteit van het leefgebied van Kolganzen mag optreden ten gunste van de ontwikkeling van Stroomdalgraslanden en Glanshaver- en vossenstaartvegetaties. De realisatie van deze habitattypen is expliciet in het inrichtingsplan opgenomen.

8.3 Compensatie

Ten behoeve van de compensatie van het leefgebied van de ganzen dienen in de nabije omgeving van het gebied, in elk geval binnen de regio van de Gelderse Poort, ganzenfoerageergebieden te worden aangewezen. In deze gebieden worden met lokale agrariërs afspraken gemaakt om de ganzen niet te verstoren.

In het plangebied wordt circa 80 ha niet of minder geschikt als foerageergebied. Dit oppervlak dient dan ook gecompenseerd te worden. De aan te wijzen foerageergebieden liggen waarschijnlijk echter binnendijs in een meer versturende omgeving (bebouwing, infrastructuur etc.), waarmee de kwaliteit wellicht afneemt. Het is dan reëel om een compensatiefactor cq. kwaliteitstoeslag te hanteren. In elk geval dient het ganzenfoerageergebied plaats te bieden aan de (naar verwachting) 2600 Kolganzen die na inrichting van het plangebied hier niet meer terecht kunnen.

De uiteindelijke compensatieopgave en de ruimtelijke invulling ervan moet worden uitgewerkt in een compensatieplan. De Provincie Gelderland speelt hierbij een belangrijke rol aangezien zij én Bevoegd gezag voor de Natuurbeschermingswet 1998 én aanwijzer van ganzenfoerageergebieden is. Het is dan ook aan te bevelen het compensatieplan in samenspraak met de Provincie Gelderland nader uit te werken.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

IZGP, 2003. Over winnen. Zandwinning als hefboom. Vereniging van IndustrieZand- en GrindProducenten, Beuningen.

Ministerie van LNV (zonder jaartal). Natura 2000 gebied 76: Gelderse Poort. Gebiedendocument – werkdocument t.b.v. voorbereiding ontwerp-aanwijzingsbesluiten.

Ministerie van LNV, 2000. Aanwijzingsbesluit Gelderse poort als Vogelrichtlijngebied. Ministerie van LNV, Den Haag.

Ministerie van LNV, 2005. Algemene handreiking Natuurbeschermingswet 1998. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

Roomen, M. van, E. van Winden, K. Koffijberg, A. Boele, F. Hustings, R. Kleeftra, J. Schoppers, C. van Turnhout, SOVON ganzen- en zwanenwerkgroep & L. Soldaat, 2004. Watervogels in Nederland in 2002/2003. SOVON, Beek-Ubbergen

Roubroeks, S., M. van Ledden, R. Planteijdt, P. van de Kreeke & T. van den Broek, 2007. Groene Rivier Pannerden. Milieueffectrapport. Royal Haskoning, Nijmegen.

SOVON & CBS, 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 Netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen

Stroming, 2006. Lobberden aan de Rijn. Visie voor de Lobberdense Waard gelegen in de Gemeente Rijnwaarden. Stroming, Nijmegen.

Vista, 2001. Rijnwaardense Uiterwaarden Ontwerp deelgebieden.

Winden, E. van, M. van Roomen & K. Koffijberg, 2005. Ganzen en zwanentrends vanaf 1975/76 en in Vogelrichtlijngebieden en Watersystemen. Sovon onderzoeksrapport 2005/12. SOVON Beek. Ubbergen.

=O=O=O=

